

De wederzijdse bezoeken van George Sand en Gustave Flaubert

Een van de bekendste literaire vriendschappen, zeker die tussen een man en een vrouw, is die tussen George Sand en Gustave Flaubert.

Hoewel zij elkaar op wat gevorderde leeftijd ontmoetten, hebben zij een ongelooflijk aantal brieven aan elkaar geschreven, 422 in totaal.

Deze zijn in Nederland bekend geworden door de uitgave *Wij moeten lachen en huilen* in de serie Privédomein. In deze uitgave zijn alle brieven opgenomen, die zij elkaar tussen 28 januari 1863 en 29 mei 1876 schreven. Hoewel Edu Borger veel lof toekomt voor zijn vertaling, moet toch ook *Alphonse F. J. Jacobs* uit Koudekerke worden vermeld. Jacobs was leraar Frans en later rector van een scholengemeenschap in Vlissingen. Hij heeft de brieven tussen Sand en Flaubert toegankelijk gemaakt door zijn uitgave *Gustave Flaubert-George Sand Correspondance* die in 1980 verscheen bij Flammarion in Parijs. Al veel eerder, nl. vanaf 1955 publiceerde Jacobs al over Flaubert/Sand, maar pas 25 jaar later publiceerde hij zijn levenswerk. Hiermee heeft hij een standaard gezet op het gebied van het redigeren van literaire brieven. Alphonse Jacobs overleed in 1986.

Over de vriendschap tussen Flaubert en Sand zijn vele boeken geschreven.

Eén aspect is echter wat onderbelicht gebleven, namelijk het daadwerkelijk contact dat zij met elkaar hadden. Zij ontmoetten elkaar weliswaar regelmatig in Parijs, maar van de voorgenomen bezoeken aan Nohant en Croisset kwam het slechts moeizaam.

Sand en Flaubert ontmoetten elkaar voor de eerste maal tijdens een diner bij een diner bij Magny op 12 februari 1866. George Sand nam toen voor de eerste keer deel aan deze beroemde/beruchte bijeenkomsten.

In *Tafelen bij Magny* van Robert Baldick uit 1971 staat dit gezamenlijk optreden als volgt beschreven:

De gast die op deze februari-avond echter de meeste belangstelling trok, was niet een van de vaste leden van de club, maar een vrouw, de enige van haar sekse die ooit uitgenodigd zou worden om de Magny-diners bij te wonen: George Sand. De donkerogige schoonheid met hoge hoed van het portret van Delacroix, de stormachtige minnares van Musset en Chopin, was nu een mollige, bezadigde oude dame van eenenzestig. (.....) Toen zij aankwam bij Magny, gekleed in een elegante maar eenvoudige jurk met kanten manchetten die haar fijne kleine handen haast geheel bedekten, hing zij verlegen aan Flauberts arm, terwijl hij haar waar nodig voorstelde. Op een gegeven moment fluisterde zij hem in het oor: "Jij bent de enige hier voor wie ik niet bang ben".

Gustave Flaubert op zijn veertigste in 1862, foto van

Félix Nadar

George Sand op haar zestigste in 1864, foto van Félix

Nadar.

Aan deze ontmoeting gingen enige brieven vooraf. Flaubert's roman *Salammô* kwam in het najaar van 1862 uit en Sand schreef een zeer lovende bespreking in *La Presse*. Flaubert was blij verrast, want eerlijk gezegd had hij niet zo'n hoge pet op van George Sand. Hij schreef haar een brief en dit was het

begin van een lange en goede vriendschap die duurde tot de dood van Sand in 1876.

De brieven waren wederzijds heel openhartig; zij verborgen hun gevoelens zeker niet. Natuurlijk gaan er ook verhalen de ronde over de intimiteit tussen beiden, niets wijst er op dat deze intimiteit een lichamelijke is geweest.

De brieven staan vol van voornemens en verlangens om elkaar te ontmoeten.

Opvallend is dat hun ontmoetingen zich toch vooral beperkten tot (openbare) ontmoetingen in Parijs. Hoewel daar wel veel over geschreven werd, waren de bezoeken aan elkanders woonplaatsen op precies een hand te tellen. Drie keer heeft George Sand een bezoek gebracht aan Croisset en omgekeerd heeft Gustave Flaubert maar twee keer een bezoek gebracht aan Nohant.

We lopen de wederzijdse bezoeken langs:

1. Sand bezoekt Croisset van 28-30 augustus 1866.

Flaubert haalde haar af van het station en laat haar de stad Rouen zien. Half vier kwamen ze in Croisset aan. S' avonds las hij haar voor uit *De verzoeking van de Heilige Anthonius*.

De volgende dag maakten ze bij slecht weer een tocht met de stoomboot over de Seine. Later maakten ze een rondwandeling door de tuin in Croisset. Het werd een lange avond.

Om 12 uur de volgende dag vertrok Sand weer na nog eens de stad Rouen te hebben bewonderd.

2. Sand bezoekt Croisset van 3-10 november 1866

De dagen worden wederom gevuld met bezoekjes aan musea, markten en een circus. Thuis is het gezellig en wordt er veel gepraat.

3. Sand bezoekt Croisset van 24-26 mei 1868

De eerste dag regent het pijpenstelen dus veel tijd wordt binnenshuis doorgebracht.

De dag daarop is het weer stralend, prima om paard te rijden. In de avond leest Flaubert 300 bladzijden voor van *De leerschool der liefde*.

Om half een de volgende dag, 26 mei, begint de terugreis.

4. Flaubert bezoekt Nohant van 23-28 december 1869.

Het regent en sneeuwt, binnen is men vrolijk. Flaubert leest voor uit *Le Chateau des Coeurs* en andere verhalen. Maurice, de zoon van George Sand, speelt in het huistheater.

De jaren 1870/1871 houden Flaubert gebonden aan Croisset vanwege de Frans/Duitse Oorlog.

5. Flaubert bezoekt Nohant 12-19 april 1873.

13 april is het Pasen en het is mooi weer. De tijd wordt overdag doorgebracht in de tuin en s' avonds binnenshuis met (voor)lezen, lekker eten en zelfs een poging van Flaubert om de fandango te dansen. Hij moet zijn pogingen echter na 5 minuten opgeven, te vermoeiend.

Nog één keer zal Flaubert terugkeren naar Nohant, namelijk om de kist van George Sand te helpen dragen naar haar laatste rustplaats naast haar huis. Zij stierf op 8 juni 1876 om negen s' morgens. Hij was overwelmd door verdriet. "Pleurant comme un veau".

Diederik Jansen

Berneuil, december 2018

Geraadpleegde literatuur:

– Flaubert, Gustave -George Sand; *Correspondance* texte édité, préfacé et annoté par Alphonse Jacobs 1981, Flammarion, Paris

– Jacobs, A.F.J., *George Sand a Croisset et Flaubert a Nohant* in Bulletin no. 8 Les Amis de Flaubert, année 1956

Robert Baldick, Tafelen bij Magny, 1973, Arbeiderspers, Amsterdam